

Araştırma Makalesi • Research Article

1951 Yılında Yazılmış Bir Mevlid: Ali Bakî'nin Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî'si

A Mawlid Written in 1951: Yeni Tulu'at-ı Mevludü'n-Nebi of Ali Baki

Sedat Kardeş^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 49250, Muş/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-3444-0106

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 05 Ocak 2018

Düzeltilme tarihi: 07 Şubat 2018

Kabul tarihi: 19 Şubat 2018

Anahtar Kelimeler:

Ali Baki

Mevlid

Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî

ARTICLE INFO

Article history:

Received 05 January 2018

Received in revised form 07 February 2018

Accepted 19 February 2018

Keywords:

Ali Baki

Mawlid

Yeni Tulu'at-ı Mevludü'n-Nebi

ÖZ

Sözlük anlamıyla “doğum, doğum yeri ve doğum vakti” anlamlarına gelen mevlid, terim olarak, İslam peygamberinin doğumunu, doğduğu zaman ve yeri, hayatını, mucizelerini, gazalarını, ahlakını, vefatını vb. yönlerini konu alan eserlere verilen addır. Mevlid türünün en tanınmış ürünü, Süleyman Çelebi tarafından yazılan Vesiletü'n-Necât'tır. Zamanla diğer şairler de bu eseri örnek alıp aynı türde eserler kaleme almıştır. Böylece günümüze kadar süren bir mevlid yazma geleneği meydana gelmiştir. Mevlid türünde yazıldığı bilinen son eser, Ali Bakî (Gül) tarafından 1951 yılında Arap harfleri ve talik yazı stiliyle kaleme alınan Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî'dir. Bu çalışmada, Ali Bakî'nin biyografisine dair bilgiler verildikten sonra şairin mevlidi tanıtılmış ve eldeki tek nüshadan hareketle transkripsiyonlu metni verilmiştir.

ABSTRACT

Mawlid, meaning birth, birthplace and birthtime, as a term is the name given to the works dealing with birth, birthtime, birthplace, life, miracles, holy wars, morals, death and aspects etc. of Islamic prophet. The most well-known piece of mawlid type is Vesiletü'n-Necat written by Süleyman Çelebi. Other poets have also written the same kind of works by taking this work as an example in time. Thus, a mawlid writing tradition has emerged reaching today. The latest work whose existence is known within the written mawlid type works is Yeni Tulu'at-ı Mevludü'n-Nebi, written in Arabic letters and talik writing style in 1951 by Ali Baki (Gül). In this study, above mentioned mawlid of Ali Baki has been introduced and transcriptional text of the work is also presented by means of the single available copy.

1. Giriş

Türk edebiyatında, dinî türler içerisinde en yaygın olanların başında mevlid gelmektedir. Arapça bir kelime olan mevlid “v, l, d” kökünden gelip sözlük anlamı olarak “doğma, viladet; bir zatın doğduğu zaman; doğulan yer” (Şemsettin Sami, 2010: 791), “Hz. Muhammed'in doğumunu ve hayatını anlamak için yazılmış manzum eser” (Çağbayır, 2007: 3181), “mev'id vezninde doğurmak” (Mütercim Âsım Efendi, 2013: 141) anlamındadır. Özel isim ve terim olarak da “İslam Peygamberinin doğumunu anlatmak ve doğumunu kutlamak üzere yazılmış manzum eserlere mevlit adı verilmiştir” (Akkuş, 2007: 156).

Esas itibarıyla İslam peygamberinin doğumunu, risaletini, mucizelerini, miraç ve vefatını ele alan mevlidler, edebî bir üslupla ve çoğunlukla mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerdir (Kütük, 2016: 28). Bunun dışında Hz. Ali ve Hz. Fatıma için de mevlidler yazılmıştır. Söz konusu mevlidler Hakan Yekbaş tarafından kitaplaştırılmıştır (Yekbaş, 2012). Mevlid türü hakkında şimdiye kadar yapılmış en ayrıntılı çalışma özelliği taşıyan *Mevlid-nâme* (Köksal, 2011) adlı kitabın yazarı olan M. Fatih Köksal, İslam peygamberi dışında Hz. Ali ve Hz. Fatıma hakkında düzenlenen mevlidlerin varlığından hareketle dört halife, on iki imam yahut mezhep imamları gibi diğer din büyükleri için de mevlidler yazılmış olabileceğini, en azından türün buna imkân verdiğini ifade etmiştir (Köksal, 2016: 3).

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: sedat_kardas@hotmail.com

Mevlid türünün bu kadar yaygın olmasının sebebi olarak geniş kitleler tarafından sevilip okunan Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i (*Vesiletü'n-Necât*) gösterilmiştir. Bu eser aynı zamanda türün en başarılı örneği olarak kabul görmektedir. Söz konusu eser Faruk Kadri Timurtaş (Süleyman Çelebi, 1980), Necla Pekolcay (Süleyman Çelebi, 2013), İskender Pala (Süleyman Çelebi, 2014) ve Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı (Hüseyin Vassaf, 1999) gibi isimler tarafından farklı zamanlarda defalarca yayıma hazırlanmıştır.

İskender-nâme müellifi Ahmedî (öl. 815 / M. 1412-13) tarafından H. 810 / M. 1407'de kaleme alınan mevlid, Türk edebiyatının bilinen ilk mevlidi olarak kabul edilmektedir. Ancak Kadı Darir tarafından Sultân Berkuk'un emriyle yazılmaya başlanıp 790/1380'de tamamlanarak ona takdim edilen *Sîretü'n-Nebî* adlı eser içerisinde yer alan Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı 55 beyitlik manzume, Türk edebiyatının bilinen ilk mevlid manzumesidir (Kartal 2015). Buna rağmen, yüzyıllar boyu şairler, türün en güzel örneği olarak kabul edilen Süleyman Çelebi (öl. 825 / M. 1422) tarafından H. 812 / M.1409 tarihinde yazılan *Vesiletü'n-Necât*'ı örnek alıp mevlidler kaleme almış ve böylece bir mevlid yazma geleneği oluşmuştur. Bu gelenek günümüze kadar devam etmiş ve son dönem olarak adlandırılan Cumhuriyet devrinde de mevlidler yazılmıştır.

Son dönem mevlidlerinden biri de Ali Bakî'nin 1951 yılında yazmış olduğu *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* adlı manzumedir.

2. Ali Bakî'nin Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî'si

2.1. Eserin Müellifi

1451 yılında yazılan eserin müellifi Ali Bakî Gül'dür. Müellifin mahlası Mevlid metninin yer aldığı manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesi'nin sonunda yer alan "*Kâtib-i Hâksâr Ali Bakî'nin Târîh-i Tahrîrine Söyledikleri Târîh*" başlıklı manzumedeki, şaire ait diğer manzumeler ve Mevlid'in 139. beyitinde açıkça söylenmiştir:

*‘Alî Bâkî el açar ihsânîna
Pâdişâhım bağlıyım fermânîna*

Ali Bakî, Pervâne mahlasını da kullanan son devir Bektaşî şairi Sıdkî Baba'nın oğludur. Ali Bakî Gül, 1897 yılında Amasya ilinin Merzifon ilçesine bağlı Harız (Gümüştepe) köyünde doğmuş, 24 Aralık 1956 tarihinde aynı köyde vefat etmiştir (Günaydın, 2008: 156).

Ali Bakî, Harız köyünde imamlık yapmıştır. İmamlık dışında askerde öğrendiği terzilik ve marangozluk işleriyle de meşgul olmuştur. Hatta II. Dünya Savaşı yıllarında halka sivil savunma kursları vermiştir. Yaşlılık döneminde terzilik ve marangozluğu bırakmış, kalan ömrünü okuyup yazmakla geçirmiştir. Son şiiri 2 Aralık 1956 tarihlidir (Günaydın, 2008: 158-159).

Şairin, babası ve kardeşi gibi şiirlerini topladığı bir *Divan*'ı mevcuttur. Söz konusu eser, Baki Yaşa Altınok tarafından yayımlanmıştır (Altınok, 2017).

2.2. Eserin Adı

Mevlid yazarlarının kimi zaman eserlerine hususi isimler verdikleri bilinmektedir. Çalışmaya konu olan eserin

müellifi Ali Bakî de manzumesine başlık atmış ve eserin adını "*Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî*" olarak koymuştur.

2.3. Eserin Yazılış Tarihi

Mevlid metninin yer aldığı manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesi'nin sonunda ve Mevlid bölümünün hemen önce 160b-161a numaralı varagında yer alan "*Kâtib-i Hâksâr Ali Bakî'nin Târîh-i Tahrîrine Söyledikleri Târîh*" başlıklı manzumenin sondan ikinci beytinde şair, eserin yazılış tarihini tarih düşürme yoluyla vermiştir:

*Ve bir hem dil-i zârîñ târîh-i tahrîridir
Hîmmetine taleb-kârım meded her ân el-amân*

Bu beyitteki harflerin ebced karşılığı 1951 yılını vermektedir.

2.4. Eserin Vezni

Ali Bakî'nin mevlid manzumesi, temel olarak, Süleyman Çelebi ile birlikte Mevlid vezni haline gelen remel bahrinin *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün* kalıbı ile yazılmıştır. Aynı bölüm özelliği taşıyan kısımların sonunda tekrar eden nakarat beyti olan aşağıdaki beyitte bu vezin kullanılmıştır. Ancak mevlidlerde tesadüf edilen çift vezin kullanılışı, son dönemlerde yazılan bu mevlidde de görülmektedir. Yine çift vezin kullanılan diğer mevlidlerde olduğu gibi bu mevlidde de hece sayıları aynı olan *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* ve *mevâ'ilün / mevâ'ilün / fe'ülün* kalıpları birlikte kullanılmıştır. Vezin geçişlerinde ise istikrar yoktur. Bunun yanında Mevlidin başında dörtlükler şeklinde yazılan manzumelerde kullanılan belirli bir vezin yoktur. Bu durum söz konusu bölümün hece vezni ile yazıldığını düşündürmektedir. Nitekim söz konusu manzumelerin bütün dörtlüklerinde hece sayısı 11'dir.

Şairin eserinde vezni başarılı bir şekilde kullandığını söylemek oldukça güçtür. Vezin kusurları oldukça fazladır. Öyle ki bazı beyitlerin veznini tespit etmek oldukça zor hale gelmektedir. Yukarıda verilen nakarat beytinin ilk mısraı ve mahlasının geçtiği şu beyit şairin aruz veznini kullanmadaki başarısızlığı hakkında bize yeterli fikir vermektedir:

*‘Alî Bâkî el açar ihsânîna
Pâdişâhım bağlıyım fermânîna*

Şair hem nakarat beytinde hem de yukarıdaki beytin ilk mısraına *fâ'ilâtün* tefilesi ile başlaması gerekirken, ilk tefileler *mevâ'ilün*'e tekabül etmektedir. Beyti vezne uydurmak için şair isminde bir imale ve zihaf yapmak gerekmektedir. Eserin tamamında da zihaf ve imaleler oldukça fazla yekûn tutmaktadır.

2.5. Eserin Beyit Sayısı

Ali Bakî beyit sayısını eser içerisinde belirtmemiştir. Elimizdeki nüshaya göre *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* toplam 141 beyitten oluşmaktadır. Bununla birlikte mevlidin başında biri 5 diğeri 4 dörtlükten oluşan iki adet murabba vardır. Yine 71 ve 72. beyitler arasında teşrik tekberi mevcuttur.

2.6. Eserin Muhtevası

İslam peygamberinin doğumu, yaşamı ve güzel ahlakından kesitlerin konu edindiği eserde bölüm başlıkları

bulunmamaktadır. Daha doğrusu bölümler birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamaktadır. Bölümler birbirinden genel olarak eser boyunca tekrar eden vasıta beytiyle ayrılrsa da bunda da bir istikrar yoktur. Mevlid'in başında yer alan dörtlükle yazılmış olan ilk manzume esere giriş mahiyeti taşıırken ikinci manzume bir münacattır. Eserin muhtevası hakkında fikir edinmemizi sağlayan diğer bölümlerinin edebî türü ve tarzları şu şekilde gösterilebilir:

1-19. beyitler: Mevize tarzında giriş

20-40. beyitler: Naat

25-39. beyitler: Âlemin yaratılışı ve Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e, ondan da Hz. Ali'ye kadar bir nübüvvet ve soy silsilesi

35-43. beyitler: Hz. Muhammed'in ailesi

41-82. beyitler: Hz. Muhammed'in doğuşu

84-103. beyitler: Asıl konunun işlendiği bölüm

105-128. beyitler: Medhiye tarzında Hz. Muhammed'in çocukluğu

120-128. beyitler: Mucizat

129-140. beyitler: Münacat ve dua

136-140. beyitler: Tevbename

Bu bölümler dışında eserin 141. beytinden sonra "*Du'â-yı Mevlûd*" başlıklı bölümde mevlide ait dua metni verilmiştir. Arapça ve Türkçe mensur olarak yazılan bu bölüm, diğer mevlid neşirlerindeki genel uygulamaya uyularak metnine dâhil edilmemiştir.

2.7. Eserin Süleyman Çelebi'nin Eseriyle Karşılaştırılması

Mevlid türü deyince akla gelen ilk isim Süleyman Çelebi ve onun *Vesiletü'n-Necât* adlı eseridir. Miladi 1409 yılında yazılan *Vesiletü'n-Necât* toplum tarafından çok beğenilmiş ve eserin çeşitli zamanlarda okunması ile birlikte mevlid okumak bir gelenek haline gelmiştir. Şairler de bu eseri örnek alıp mevlidler kaleme almıştır. Böylece bir mevlid yazma geleneği teşekkül etmiştir. Bu gelenek günümüze kadar devam etmektedir. *Vesiletü'n-Necât*'tan 542 yıl sonra kaleme alınan ve varlığı bilinen mevlidler içinde en son yazılan eser olan 1951 tarihli *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* de bu geleneğin bir ürünü olarak kaleme alınmıştır. Hiç şüphesiz Ali Bakî de diğer müellifler gibi eserini yazarken Süleyman Çelebi'nin mevlidinden etkilenmiştir. Eser başta vezin olmak üzere, vasıta beyitlerinin varlığı bakımından da Süleyman Çelebi'nin eserini andırmaktadır.

Her şeyden evvel iki mevlid de manzum olarak mesnevi nazım şekli ve aruz vezninin remel bahrinin *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak Ali Bakî bu vezin yanında *mevâ'ilün / mevâ'ilün / fe'ülün* kalıbını da kullanmıştır. İki metinde de imale ve zihaf lar görülürken, doğal olarak Süleyman Çelebi Ali Bakî'ye nazaran vezni uygulamada daha başarılıdır.

Vesiletü'n-Necât hacim olarak yaklaşık olarak 800 beyitten oluşurken, *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* sadece 141 beyitten meydana gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak Ali Bakî'nin manzumesi, Süleyman Çelebi'nin mevlidine göre konuyu işlemede ayrıntılara inmemiş ve yüzeysel kalmıştır.

Mevlid türünün özelliklerinden biri de eser boyunca tekrarlanan ve çoğunlukla peygambere salât ü selâm getirilmesi istenen beyitlerin varlığıdır. Vasıta beyti olarak adlandırılan bu bölüm Süleyman Çelebi mevlidinde şu şekildedir:

*Ger dilerseniz bulasız oddan necât
İşk ile derd ile aydun es-salât*

Ali Bakî'nin mevlidinde de vasıta beyti bu beyitle paralellik gösterir:

*Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât
Söyle her dem aşkile gel eş-salât*

Görüldüğü gibi vasıta beyitleri hemen hemen aynıdır. Bunun dışındaki benzerlikler çoğunlukla mevlid türünün genel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Belirli bir konu olunca mevlidlerde kullanılan kelimelerin benzerlik göstermesi de kaçınılmazdır. Mevlidler arasındaki ifade benzerlikleri bu bağlamda değerlendirilmelidir.

2.8. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri

Latin harflerine geçişten 23 yıl sonra, 1951 gibi geç bir tarihte Arap harfleri ve talik yazı stiliyle el yazması olarak kaleme alınan eserin dili, 1951'in dilinden çok klasik dönem eserlerinin dil özelliklerini taşımaktadır. Kuşkusuz bunda diğer mevlid şairleri gibi Ali Bakî'nin Süleyman Çelebi'ye özenip onun eserinden etkilenmesi etkili olmuştur. Eserde yer yer görülen Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri bu durumla açıklanabilir. Bu döneme ait istek kipi *-gil/-gil* eki ve "okşamak, sıvazlamak" anlamındaki *sıgamak* fiilinin kullanımı bu duruma örnek olarak verilebilir.

Mevlid türünde de diğer dinî türler gibi amaç geniş kitlelere hitap etmek olduğundan sade bir dil tercih edilir. Bunun yanında şairler medhiye yaparken Arapça kelimelere sık olarak başvururlar. Bu durum Ali Bakî'nin eserinde de mevcuttur.

2.9. Eserin Nüshası

Ali Bakî'ye ait *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* adlı eserin tek nüshası Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 5300 numarada kayıtlıdır. Mevlid metni aynı numarada kayıtlı, Ali Bakî tarafından istinsah edilen Ali Nihanî'ye ait manzum *Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnamesi* adlı eserin sonunda yer almaktadır. Mevlid metninden hemen önce yer alan "*Kâtib-i Hâk-sâr Ali Bakî'nin Târih-i Tahrîrine Söylediği Târih*" başlıklı manzumeden, eserin 1951 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Müstensih Ali Bâki, söz konusu eserde bazen bölüm sonlarında kendi manzumelerine yer vermiştir. Bu şekilde metin içinde altı manzume ve metnin sonunda bir mevlid ile ilticaname başlıklı bir şiir yazmıştır. Ayrıca nüshanın sonunda "*Evsâf-ı Ahmed Cemâleddin ve Halife-i Manevisi Sıdkî Baba ve Nâzım-ı Kitâb Ali Nihânî Efendi*" başlıklı bölümde, Sıdkî Baba'nın hayat hikâyesine ve Şeyh Feyzullah Efendi ile oğulları Ahmed Cemâleddin ve Velîyüddin ile olan ilişkilerine değindikten sonra müellif Ali Nihanî hakkında bilgiler verilmiştir. Söz konusu nüshanın özellikleri Tablo 1'deki şekilde gösterilebilir.

Tablo 1. Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî Adlı Eserin Nüshasına İlişkin Özellikler

Kriter	Açıklama
M3	Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 5300
Eser Adı	Velâyet-nâme-i Hâcî Bektâş
Yazar Adı	Hâcî Bektâş-ı Velî Horâsânî
Müstensih	Ali Bakî
İstinsah Tarihi	1951
Boyut	230 x 147-190 x 110 mm.
Yaprak	166
Satır	21 (Çift Sütun)
Yazı	Talîk
Kâğıt	Harf filigranlı
Cilt	Şemseli, zencirekli, kahverengi meşin bir cilt içerisinde.
Başlı	Gel ey dil söyle ism-i Hakk'ı akdem Ki ismi cümle esmâya mukaddem
Son	Nihânî hatmine târîh dilerseñ Dile ikdâm-ı Feyzu'llâh Efendi

Talîk yazısı ile kaleme alınan nüshada, başlık siyah renkle yazılmışken vasıta beyitleri ve şairin mahlası kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

3. Sonuç

Halk ozanı Sıdkî Baba'nın oğlu Ali Bakî (Gül) tarafından 1951 yılında Arap harfleriyle kaleme alınan ve Türk edebiyatında mevlid türünün varlığı bilinen en son örneği olan *Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî* adlı manzume, başta mevlid geleneğinin devam ettirilmesi olmak üzere, klasik edebiyat anlayışının Cumhuriyet döneminde de sürdürüldüğünü göstermesi açısından önemli bir eserdir.

Elimizde tek nüshası olan ve 141 beyitten meydana gelen mevlid metni, türünün diğer örneklerinde olduğu gibi, geleneğin belirleyicisi durumundaki Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ından izler taşımaktadır.

Sade ve anlaşılır bir dil kullanarak eserini kaleme alan Ali Bakî, 20. yüzyıl dil özelliklerinden çok klasik dönem eserlerinin dil özelliklerine başvurmuştur. Latin Alfabesine geçtikten 23 yıl sonra, 1951 gibi geç bir tarihte, şairin Klasik edebiyatın nazım şekli olan mesnevî nazım şekli ve aruz vezni ile mevlid kaleme alıp geleneği sürdürme çabası dikkat çekici bir özelliktir. Ancak Ali Bakî'nin, nazım tekniği bakımından başarı gösterdiğini söylemek zordur. Klasik edebiyatta aynı zamanda ahenk unsuru olan aruzu uygularken sıkça başvurduğu imale ve zihafklar, metindeki kafiye kusurları, kelime tekrarları eserin edebi değerini zayıflatan unsurlardır.

Sonuç olarak, bahsi geçen manzumenin, kusurlarına rağmen mevlid yazma geleneğini sürdürmesi ve varlığı bilinen son mevlid metni olması sebebiyle önem arz ettiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu eser üzerine yapılan bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Notlar:

1. Transkripsiyonlu Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Esaslar

- Metin oluşturulurken Türkiye'de kullanımı yaygın olan transkripsiyon sistemi kullanıldı.
- Beyit numaraları, sayfa numaraları ve varak numaraları metnin solunda beyitlerden önce koyu renkle gösterildi. 161b (221) gibi. Burada 161b varak

numarasını, (221) gibi parantez içindeki rakamlar yazma eserdeki kayıtlı sayfa numaralarını göstermektedir.

- Vasıta beyitleri italik olarak verildi.
- Metne yapılan müdahaleler [...] şeklinde gösterildi.
- Vezin geçişleri düzensiz ve vezin kusurları fazla olduğu için tek tek aparatatta gösterilmedi.
- İmla ile ilgili hususlarda temel olarak İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinde ortaya konan ilkelere uyulmuş, metin transkribe edilirken eserin yazıldığı tarih dikkate alınarak günümüz imlasına göre okunmuştur. Metinde vokal uyumu dikkate alınmış, ünsüzlerde ise müellifin tercihlerine bağlı kalınmış ve ünsüz uyumu göz önünde bulundurulmamıştır.

2. Ali Bakî, Yeni Tulû'ât-ı Mevlûdü'n-Nebî'sine isim verirken mevlid kelimesinin halk arasındaki kullanımını göz önünde bulundurarak, mevlid şeklini kullanmıştır. Bu çalışmada da şairin bu tercihinin bağlı kalınmıştır.

Kaynakça

- Akkuş, M. (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Altınok, B. Y. (2017). *Sıdkî Baba'nın Oğlu Ali Bakî Gül Baba Dîvânı*. İstanbul: Helke Yayıncılık.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gül, A. B. (1951). *Velâyet-nâme-i Hâcî Bektâş*. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 5300.
- Günaydın, Y. T. (2008). Amasyalı Bir Bektaşî Şairi Ali Bakî Gül. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 45, 155-164.
- Hüseyin Vassâf (1999). *Mevlid, Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât'ı*. (Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kartal, A. (2015). Kadı Darîr, Darîr, Gözsüz, Mustafâ bin Yûsuf bin Ömerü'l-Mevlevî el-Erzene'r-Rûmî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (Erişim: 20.02.2018), <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6548>
- Köksal, M. F. (2011). *Mevlid-nâme*. Ankara: TDV Yayınları.
- Köksal, M. F. (2016). Türünün İlginç ve Aykırı Bir Örneği: Şeyh Ahmed Hüsameddin Mevlidi. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 1-26.
- Kütük, R. (2016). Fetih Öncesinde Yazılmış Bir Mevlid: Ayasofya Müezzini Kemâl'in Mevlidü'n-Nebî'si. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 27-95.
- Mütercim Âsım Efendi (2013). *el-Okyânusu'l-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît, Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*. (Haz.: Mustafa Koç ve Eyyüp Tanrıverdi), 2(1), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Süleyman Çelebi (1980). *Mevlid*. (Haz. Faruk K. Timurtaş). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Süleyman Çelebi (2013). *Mevlid*. (Haz. Neclâ Pekolcay). İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Süleyman Çelebi (2014). *Mevlid*. (Haz. İskender Pala). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şemsettin Sami (2010). *Kamus-ı Türkî*. (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: TDK Yayınları.
- Ünver, İ. (1993). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, 11(1), 51-89.
- Yekbaş, H. (2012). *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*. Ankara: Asitan Kitap.

Ekler

Ek 1. Metin: Yeni Tulû'ât-I Mevlüdî'n-Nebî

- 161b 1. Olmak isterseñ cihânda ber-murâd
(221) Diñle gel bu mevlid-i peygamberi
Olam derseñ Mısr-ı dü 'âlemde dilşâd
Diñle gel bu mevlid-i peygamberi
2. Ğâfil olma ey Muhammed ümmeti
Kıyâmetde bulam derseñ rahmeti
İster iseñ ol Nebî'den şefkati
Diñle gel bu mevlid-i peygamberi
3. Nefsini katl edip kâmil insân ol
Ejdehâ-yı nefsi-şümdan âsân ol
Hem dañı nâ'il-i luğf u ihsân ol
Diñle gel bu mevlid-i peygamberi
4. Ol resûl-i Ekreme kıl iktidâ
Bâb-ı eltâf pâkinde ol gedâ
Dü cihânda mağfiret kılsın Hüdâ
Diñle gel bu mevlid-i peygamberi
5. Kırulunca yarın ol ulu maşher
Şeff'mizdir bizim hayrî'l-beşer
Kıyâmetde içmek isterseñ kevşer
Diñle gel bu mevlid-i peygamberi

1. Kıl bizi luğfuña mazhar yâ ilâh
'Âlemî yoğdan var eden pâdişâh
Kamu mücrim el açmış ihsânîña
Sen olduñ çün 'âşî kullara penâh
2. Ğafürsuñ ey Hâlik-i kevn ü mekân
Mağfiret kıl çüñkü olduğ pür-günâh
Emr-i *Kün*'den var eylediñ cihânı
Devr eder emriñle her dem mihr ü mâh
3. Cümle eşyâ fânîdir sen bâkîsiñ
Kadîm ü lâ-yezelsiñ bî-iştibâh
Dâlâletde koyma yâ Rabb bizleri
Kulların hâline olduñ sen âgâh
4. Gidemedik başdı Ğaflet hağ yola
Açdıñ amma bize nice toğru râh
Boyun eğmiş dergâhıña ins [ü] cân
Bekliyor bâbıñda nice rû-siyâh
- Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât*
Söyle her dem 'aşkile gel eş-şalât

- Vezin: Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün*
Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

1. Başlayalım gel söze Allâh deyip
Her işiñ başında Bismillâh deyip
- 162a 2. Allâh adın koyma dilden bir vağit
(222) Şıdğ ile Allâh deyip yaşlar ağıt
3. Ğaflet uykusundan açıp gözleri
Allâh'a bağlayalım gel özləri
4. Allâh adı olsa qalbiñde evrâd
Dü cihânda eder ol seni dilşâd
5. Kulların her hâline eyler nazâr
Emrini tut sen de kıl Hâğdan hâzer
6. Hâyra dâ'ir bir 'amel kıl iktisâb
Luğf-ı Hâğğa nâ'il ol yevmü'l-hisâb
7. Seni yoğdan var eyledi Kirdgâr
Sen de çalış kulluğa leyl ü nehâr
8. Nefsini öldür mücâhidler gibi
Ol riyâzet ehli zâhidler gibi
9. O bed-hüylarından eyle ferâğat
Allâh için eyle her dem 'ibâdet
10. Hâğ emr etdi bize beş vağit namâz
Namâz içre Tanrıya eyle niyâz
11. Namâz eyler kulu Allâha vâşıl
Namâz ile olur her mağşüd hâşıl
12. Namâz aña mü'miniñ mi'râcıdır
Namâz cümle dertlerin 'ilâcıdır
13. Namâz kamu günâhları mahv eder
Namâz kılan kulu Allâh 'afv eder
14. Enbiyâlar evliyâlar kıldılar
Ol sebebden Hâğğa vâşıl oldular
15. Tevhid ile zıkr-i Hâğğa kâ'im ol
Gece gündüz 'ibâdetde dâ'im ol
16. 'İbâdetle kul Allâha yol bulur
'İbâdet eyleyen 'abd-i hâş olur
17. Eyler iseñ emr-i Hâğğa iktidâ
Âb-u Kevşerden içersiñ ibtidâ
18. Tutmaz ol kim emr-i Hâğkı Ğâfilün
Cehennem ehlerinden olur kâfirün
19. Yeter ey dil söyle nedir bu mağşüd
Hidâyet eylerse vacibü'l-vücüd
20. Nür-ı Muhammedden eyle gel beyân
Anıñ dîdarına müştâk ins ü cân
21. *Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât*
Söyle her dem 'aşkile gel eş-şalât
22. Diñle cândan mevlid-i peygamberi
İçesiñ uğbâda âb-u Kevşeri

- 162b (223) 23. Muṭī' ol emrine görme ḍalālet
Şeffī' olsun saña ol kân-ı rahmet
24. Hürmetine halk olundu dü cihân
Olmasaydı olmaz idi āsumân
25. İbtidâ var oldu nūr-ı nübüvvet
Şoñra yaradıldı ervāh-ı ümmet
26. Luṭf ihsân edip ḥazret-i Ma'būd
Melekler buldular hiç yokdan vücüd
27. Emr olup yazıldı ber-levh-i kalem
Kün dedi var oldu fi'l-cümle 'ālem
28. On sekiz biñ 'āleme verdi düzen
Ay u günle kıldı dünyâyı rüşen
29. Çār 'anāşırdan yarattı Ādemi
Nesl-i Ādemle ṭoldurdu 'ālemi
30. Muḥammed nūrunu ḥazret-i Yezdān
Ādemin alnında eyledi 'āyān
31. Çünkü nūr-ı Ādemle olunca izhār
Nice yıllar oldu anda ber-ḡarār
32. Ādemden Ḥavvāya nūr naql eyledi
Ḥazret-i Ḥaḡ gör ol nūru neyledi
33. Ādemin şulbundan geldi Şīt Nebī
Anda 'āyān oldu çün sırr-ı ebi
34. Şulbden şulbe etdi ol nūr müntakīl
Edeyim oldukça vüs'atım naḡil
35. Eyleyince çünkü 'Abdullāh zuhūr
Ḥikmet-i Ḥaḡ anda iki oldu nūr
36. Biri 'Abdullāhda eyledi ḡarār
Biri oldu Ebū Ṭālibde izhār
37. Geldi 'Abdullāhdan çünkü Muḥammed
'Āleme oldu şeffī' nūr-ı Aḡad
38. Ebū Ṭālibden ol nūr-ı velāyet
Murtażā dāmād-ı şāh-ı risālet
39. Naḡil etdi nūr-ı Muşafā evlādına
Şalavāt ver Muḥammediñ adına
40. *Dilerseñ nār-ı cehennemden necāt
Söyle her dem 'aşķile gel eş-şalāt*
41. Emīnedir Muḥammedin anası
Şem'a-i nūr-ı Ḥudā pervānesi
42. 'Abdullāhdır babası nesl-i Ḥalīl
Andan zāhir oldu ol nūr-ı Celīl
43. Emīneniñ ḡamli erdi kemāle
Put-perestleriñ ḡarīb oldu zevāle
- 163a (224) 44. On ikisi idi rebīū'l-evvel
'Ālāmetler zāhir oldu mükemmel
45. Pazar ertesi gecesi idi ol
Dünyāya geldiği dem çünkü resūl
46. Ka'bede eylerdi Emīne ṭavāf
Diñle cāndan yok bu sözde hiç ḡilāf
47. Sa'ādet-ḡānede peydā oldu nūr
'Arş-ı a'lāya ḡadar nūr berḡ urur
48. Emīne der indi gökden melekler
Zikr-i tevḡid ile ṭoldu felekler
49. Baḡlayıp şaf cümlesi de ṭurdular
Sa'ādet-ḡāneye selām verdiler
50. Dīvār iki şāḡ oldu gör zuhūru
Nāḡehān ḡıḡdı oradan üç hūrī
51. Oṭurdular yanımda bā-uşulī
Müjde edip birbirine Resulī
52. Dediler baña o dem bu kelāmı
Doḡrusundan kā'inātīñ imāmı
53. Ḥaḡḡıñ sevgili ḡabībi bu oḡlan
Anıñ nūru ile ṭolar dü cihān
54. Budur enbiyāniñ başında tacı
Bu oḡlandır cümle derdiñ 'ilācı
55. On sekiz biñ 'āleme sulṭān budur
'İlm-i ledün ma'nā-yı ḡur'an budur
56. Hūriler vaşfını böyle söyledi
Emīne ḡatunu āḡāh eyledi
57. Gelmesi yaḡlaşdı ol Ḥayrū'l-beşer
Annesine ḡatı ḡarāret düşer
58. Can gözüñ aç gör Ḥaḡḡıñ bu ḡikmeti
Şundular ḡudretten aña şerbeti
59. Geldi cennetden o şerbet ḡoḡ lezīz
Yok idi mānendi dünyāda herḡiz
60. İḡdi anı nūra ḡarḡ oldu hemān
Buldu andan cümle derdine dermān
61. Ḳıyām eyledi Muḥammed ümmeti
Bulasıñ her dü cihānda rahmeti
62. İḡince şerbeti ḡikmet-i Ḥudā
Bir ḡuş oldu hemān yanımda peydā
63. Şıḡadı arḡamı ol ḡuş bī-ḡaber
Zāhir olmuş gördüm ol Ḥayrū'l-beşer
64. Gelince dünyāya ol dem şāh-ı dīn
Nūrlara ḡarḡ oldu hem 'arş u zemīn
- 163b (225) 65. Ḥaḡḡ te'ālā açdı sekiz cenneti
Sāḡin oldu hem ol nārīñ şiddeti
66. Şallū 'alā seyyidīnā Muḥammed
Şefḡatine nā'il eyle yā Aḡad

67. *Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât*
Söyle her dem ‘aşkile gel eş-şalât
68. Yaratdı nûrundan ol peygamberi
Gözlere tütiyâ ol hâk-ı deri
69. Hâkîkate kâdem baş at mecâzı
Edip yaradana hamd ü niyâzı
70. Topla evrâkını şöyle tedbîr et
Ol resûlüñ ‘aşkıyla bir tekbîr et
- Allâhu ekber Allâhu ekber lâ ilâhe ilâllâhu*
Allâhu ekber
Allâhu ekber ve lillâhi’l-ğamd
71. On sekiz biñ ‘âlem hândân oldular
Yaradana hamd [ü] şükür kıldılar
72. İns [ü] cin cümle melek kıldı nidâ
Dediler kim geldi ol nûr-ı Hudâ
73. Gelince dünyâyâ ol şâh-ı cihân
Nûra garğ oldu zemîn ü âsumân
74. Her taraftan geldi hoş âmed sesi
Dediler hep budur dünyânıñ ıssı
75. Yâ Muhammed Muştafa geldiñ ‘ayân
Sen olduñ ümmetiñ derdine dermân
76. Eyle ‘aşî ümmetiñe şefâ‘at
Nâ‘il et luftuña ey kân-ı rahmet
77. Günâhkâr ümmetiñ bekler her zamân
Der-i elţafıñda derler el-âmân
78. Kıyâmetde sancağıña al bizi
Cömerdsiñ dergâhına tutduğ yüzü
79. Senin için yaradıldı kâ‘inât
Nuţkuñ ile buldu mürdeler hayât
80. Seniñ şâniñdadır levlâke levlâk
Gelmeseydiñ olmaz idi bu eflâk
81. Cümle enbiyânıñ olduñ ser-tâci
Saña îmân eden güruh-ı nâcî
82. Seniñ için geldi ‘âlem zuhûra
Seniñ şâniñdadır yüz on dört süre
83. *Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât*
Söyle her dem ‘aşkile gel eş-şalât
84. Gelince dünyâyâ ol nûr-ı Hudâ
İns ü melek kıldı aña iktidâ
- 164a (226) 85. Çünkü başdan başa bu fânî dünyâ
Cemâl-i pâkinden oldu pür-ziyâ
86. Birbirine tebşîr etdi melekler
Toldu tevhid şadâsıyla felekler
87. Bu şadâdan oldu bî-hüş Emîne
‘Aklı gidip başın eğdi zemîne
88. Topladı ‘aqlını kendine gelip
Tağayyür eyledi bu hâli görüp
89. Hürî melek tolmuş idi otağı
Alıp oğşarlar idi çün kundağı
90. Gördü çekilmiş melekler hürîler
Kimse yok hiç tenhâ kalmış o yerler
91. Görmedi oğlunu bağıdı ol yerde
Kâlbî mahzûn olup düştü bir derde
92. Tağayyür bahrine taldı bir zamân
Bu sırrı kâlbînde eyledi nihân
93. Eyler iken çün Emîne tefekkür
Gördü oğlun eyledi çok teşekkür
94. Bağıdı bir köşede turur ol Aşmed
Secdeye kapanmış hem nûr-ı Aşad
95. Turmuş Beytullâha karşı ol imâm
Başı secdede dili söyler kelâm
96. Emîne kıldı bu hâle ta‘accüb
Diñledi oğlunuñ yanına varıp
97. Der idi yâ Hâlik-i kevn ü mekân
Aşikârdır eşyâ yok saña nihân
98. Bu oldu Allâha çün ilk şöbeti
Dedi kim vâ ümmeti vâ ümmeti
99. Der İlahî ilticâm budur saña
Günâhkâr ümmeti vergil baña
100. ‘Aciz ümmeti baña bağışla
Cömerdseñ şanıña düşeni işle
101. Rağîmiñ rahmetiñ çokdur yâ Ganî
Kıyâmetde hacîl düşürme beni
102. Ümmetiñ derdine sen kıl çäre
Etme mahşer günü yüzlerin kara
103. Râh-ı müstakîme eyle hidâyet
Şırat köprüsünden geçir selâmet
104. Anları hıfz ile her dem yâ Aşad
Şiddet-i nâr-ı cehennemden meded
105. Bağış kıl ol ümmetime cenneti
Yâ ilâhî bin bir ismin hürmeti
- 164b (227) 106. *Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât*
Söyle her dem ‘aşkile gel eş-şalât
107. Ey Muhammed ümmeti sen kıl nazâr
Kendiñe gel eyle Allâhdan hazer
108. Tıfl iken ol Hâbibullâh neyledi
Günâhkâr ümmetin Hağdan diledi

109. Ümmet iseñ ol Resüle insâf et
Gel ayrılma izinden Hâk yola git
110. Yarın görme huzûrunda hacâlet
Ümmetiycün diler Hâkdan mağfîret
111. Tutar iseñ sen de anıñ sünnetin
Şühbesiz bırakmaz elden ümmetin
112. Mekke kavmi eyler idi çün tavâf
Cân-ı dilden diñle yok bunda hilâf
113. Ka'be şöyle secdelere kapandı
Görenler hep Ka'be yıkıldı şandı
114. Selâm verdi Ka'be ol dem imâma
Dîvârları çalkdı gine kıyâma
115. Resülüñ öñünde koydu ol başı
Hikmet-i Hâkç oynamadı bir taşı
116. Yaşı kırık deyince ol kân-ı rahmet
Kõndu hem başına tâc-ı nübüvvet
118. İndi Kur'ân şân-ı pâkinde anıñ
Vaşfin etmiş Hâkç ol şâh-ı cihânıñ
120. Anıñ cism-i pâki idi şâfî nûr
Oldu nice mu'cizât andan zühûr
121. Bir bulutu hâdim etdi Hâkç aña
Nere gitse hem-râh olurdu aña
122. Başı üstünde olurdu sâye-bân
Anıñ ile ol da olurdu revân
123. İki şâkç etdi semâda kâmeri
Dikdi çuru hürma verdi şemeri
124. Cemâlin seyr eden kâfir muhâkkaç
Nûr-ı imânıla tolardı muṭlaç
125. Dest-i pâkinde idi Hâk fermânı
Seyf-i mu'cizâtle açdı cihânı
126. Gölgesi düşmez idi aşlâ yere
Nûra garç eylerdi varsa her nere
127. Dişlerinin ziyâsı düşse gece
Görtürdü çaranlıkda çarınca
128. Düşse yere gül biterdi terleri
Misk [ü] 'anberle bezerdi yerleri
- 165a (228) 129. Dü cihânda verme bize mişneti
Yâ İlahî ol Hâbibiñ hürmeti
130. Budur her dem 'aşî kullar niyâzı
Maşşer günü sancağına al bizi
131. Şusuz koyma kıyâmetde ümmeti
Havz-ı Kevşerden içir sen şerbeti
132. Rabbenâ kıl mağfîret 'işyânımız
İndiñde var çok bizim noçşânımız
133. Kullarıñ etse kapıñda âh u zâr
Bağışlamak olur şân-ı Kırdgâr
134. On sekiz biñ 'âlemin sulṭânısıñ
Her günâhkâra mürtivvet kânısıñ
135. Koyma bî-kes kıyâmetde kulları
Saña ma'lûm müznibâtiñ hâlleri
136. Hâlim 'arz etmeğe yokdur liyâkât
Şîrât üstünden geçîrsen selâmet
137. Mağfîret kıl bu günâhkâr ümmeti
Enbiyâ vü evliyânıñ hürmeti
138. Âl-i pâk-i Muştafâya bağışla
Sulṭânım şânıña düşeni işle
139. 'Alî Bakî el açar ihsânıña
Pâdişâhım bağılyım fermânıña
140. Günâhım çok çünkü bir rû-siyâhım
Senden başka yok benim hiç penâhım
141. *Dilerseñ nâr-ı cehennemden necât
Söyle her dem 'aşkile gel eş-şalât*

Ek 2. Ali Bakî'nin Yeni Tulû'ât-ı Mevlüdü'n-Nebî Adlı Eseri

Arşiv: Ankara Milli Kütüphanesi, 06 Mil Yz A 5300